

Մուրացան

Նոյի ազոավը

Դ

Վեղունց բակը մտնելով՝ մենք ոչ որի չպատահեցանք: Այդտեղ լռություն էր տիրում: Եթե գոմի դռան մոտ կապած ուլը շիներ, որը թե առջևի թափած խոտը ուտում և թե մեզ էր նայում, այլև պատավ, ուժագուրկ շունը, որ սրահի շքարանից ելնելով՝ մի երկու բերան ծուլաբար հաչեց և ապա նորեն բակի մեջ ընկած հին սայլի տակը մտավ, մենք կկարծեինք, թե այս տան մեջ կենդանի շունչ չկա: Բոլոր նշաններից երևում էր, որ մի օր այդ հարկը շեն ու փարթամ է եղել, որովհետև բացի շքեղ սոսիներից, որոնք նրա բակի մի մասն էին բռնում, տունն էլ, ըստինքյան, գրավում էր ընդարձակ տեղ և շինված էր հարուստ գյուղացու ճաշակով: Նա բաղկացած էր մի մեծ, բարձրաշեն օդայից և երկու ուրիշ, նույնպես բարձրադիր սենյակներից: Նրանց մեջտեղում գտնվում էր ընդարձակ, սյունազարդ սրահ: Վերջինի սյուները տաշված էին կաղնու հաստ գերաններից և ունեին, մինչև անգամ, խոյակներ, որոնք թեպետ ծխից ու հնությունից սևացած, այսուամենայնիվ, իրենց վրա կրում էին հյուսնի ձեռքերի ճարտարության նշաններ, այն է զանազան քանդակներ, որոնք ներկայացնում էին կենդանիներ, բույսեր և այլ նկարներ: Բակի, գոմի և հորթանոցի ընդարձակությունը ցույց էր տալիս, որ այդ տունն ունեցել է մի օր բազմաթիվ անասուններ: Իսկ թոնրատան՝ տնից հեռու գտնվելը, արդեն ապացույց էր, որ Վեղունք շեն օջախ լինելով՝ միշտ ունեցել են հյուրեր, որոնց ծխից ազատ պահելու համար թոնիրը ոչ թե ուրիշների պես տան սրահում, այլ բակի մի անկյունումն են գետեղել: Չնայելով այս բոլորին, այսուամենայնիվ, երևում էր՝ ոչ միայն նախկին կյանքը չէր ետում այդ տան մեջ, այլև մի ավերիչ ձեռք ծանրացել է նրա վրա: Որովհետև տան կտուրը

մի կողմից արդեն ծովել էր, իսկ բաշերի հողը մի քանի տեղ թափվել: Երկու սենյակների պատուհանները մեծ մասամբ ապակիներից գուրկ՝ ծածկված էին ձեթած թղթով, գոմի դուռը կրնկահան եղած ընկած էր պատի տակ, իսկ հորթանոցը, մինչև անգամ, գուրկ էր այդ բանից:

Այստեղ մարդ չէ երևում, վերադառնանք, ասացի ընկերոջս:

Չէ, թող մի անգամ էլ հնչակը քաշենք, գուցե մեկը երևա, պատասխանեց նա:

Հնչակը ո՞րն է, հարցրի ես զարմանալով:

Գյուղացու հնչակը, չգիտե՞ս, սա է, այ, տես՝ ինչպես լավ է հնչում: Այդ ասելով նա գետնից մի քար վերցրեց և նետեց սայլի տակ պատկած շան վրա: Վերջինս վեր կացավ տեղից և այս անգամ սկսավ հաշել ավելի աշխույժով: Մի քանի րոպեից, արդարև, օդայի դուռը բացվեցավ և այդտեղից դուրս եկավ աղքատ հագնված մի պառավ, որը հուշիկ հառաչանալով, մոտեցավ ու կանգնեց սրահի սյուների մեջտեղը: Սա մոտ վաթսուն տարեկան կին էր, միջահասակ ու վտիտ մարմնով, խորշոմած երեսով, կկոցված աչքերով՝ բայց դեմքի բարի ու միամիտ արտահայտությամբ:

Տեսնելով մեզ բակում, նա ձախ ձեռքով հովանի արավ աչքերին՝ կարծես, աշխատելով ճանաչել մեզ և ապա հարցրեց.

Ո՞ւմ եք ուզում:

Վեղունց Սարգսի տունը սա՞ է, հարցրի ես, իբր չճանաչելով:

Հա, էս ա, պատասխանեց պառավը:

Սարգիս ապերը տա՞նն է:

Հրեն բախշումը (պարտեզ) ծառի տակ բիում (փորում) ա:

Բախշան ո՞րտեղից գնանք, հարցրի ես:

Այ, կյումի կողքով վեր անցեք, դուռն ընտի ա, հայտնեց պառավը:

Հագիվ թե մենք շուտ եկանք, նա ավելացրեց,

Անոթ չըլի հարցնիլը, դուք հո՞վ եք:

Օտար մարդիկ ենք, եկել ենք ձեր գյուղը տեսնելու. – ասացի ես:

Բա որդիան եք գալի, հետաքրքրվեց նա:

Շատ հեռու տեղից, պատասխանեցի ես:

Էլ հա, հո աշխարհքի էն ճնդիցը (ծայրիցը)չեք գալի, մին ասացեք տեսնամ՝ ո՞ր շհարից եք:

Ես Թիֆլիսից եմ գալի, իսկ իմ այս ընկերը՝ Մոսկովից:

Դու Թիֆլիսից ես գալի, վա՛յ, քե մատաղ ըլեմ, բա խի՞ շուտ չես ասում... Այս խոսքերով պատավը մոտեցավ և ձեռքը տալով ինձ ողջունեց այնպես սիրով, որ ասես թե, յուր քեռորդուն, կամ որևէ հարազատին էր պատահել, և ապա հարցրեց. Մի ասա, քե մատաղ, մեր Վանուն էլ (Հովհաննեսին) տեսար:

Ձեր Վանո՞ւն... կներես, նանի, չեմ ճանաչում, ասացի:

Ճանաչում չե՛ս... բա մեր Վանուն արարած աշխարհը ճնաչում ա, էդ ո՞նց ա, որ դու ճնաչում չես:

Ո՞րտեղ է լինում:

Սուդումն ա ըլում, քե մատաղ, ատվակատ ա, գողերին ու մարդասպաններին նա ա Սիբիրից ազատում: Դու խի՞ չես ճնաչում:

Պատավի վերջին տեղեկությունը օգնեց հիշողությանս:

Այո՛, այո՛, ճնաչում եմ, այնտեղ նրան Վեդով են ասում:

Հա, քե մատաղ, ո՞նց ա, սաղ, սալամա՞թ ա:

Տեսել եմ, նանի, շատ առողջ է, միամիտ եղիր, ապահովացրի պատավին:

Մատաղ ըլեմ քո աչքերին, էս ա՛ հինգ տարի ա, երեսը տեսել չեմ... քոռանա ինձ նման մերը, ասաց պատավն ու լացակումեց:

Ինչո՞ւ չես տեսել, այստեղ չի՞ գալիս, հարցրեց Պետրոսը:

Չէ, քե մատաղ, գալիս չի: Ասում ա՛ գամ գեղումն ինչ շինեմ: Ասում եմ, որդի, եկ, կողքիս նստիր, սկի բան մի շինիլ, եկ, որ ամեն օր էրեսդ տեսնեմ, բոյիդ բուսաթիդ յաշեմ... Ախր աչքումս մազ ա կանաչել, որ քե էդ օրին եմ հասցրել... Ասում ա, նանի, ասիլ մի, էդ ըլելու բան չի:

Վերջին խոսքերի հետ՝ արտասուքի կաթիլները գլորվեցան պատավի խորշոմած դեմքի վրա: Նա գլխափաթաթի ծայրով աչքերը սրբեց.

Ինչու ես լաց լինում, նանի, որդիդ, փառք ասածո, ողջ առողջ է, գործն էլ հաջողակ, քո ուզածն էլ այդ պիտի լինի, սիրտ տվի ես պատավին:

Հա, քե մատաղ, բա ի՞նչ ա. որտեղ ըլում ա ըլի թաքի (միայն թե) սաղ ըլի... Ի՞նչ անեմ, թե ես ըստի իրա կարոտը քաշում եմ... պատասխանեց պատավը, աշխատելով յուր վիշտը ծածկել: Բայց մի փոքր հետո ավելացրեց, Շատ վախտ ա գիր չենք ստացել, աստված պահի քե, որ իմ Վանուցը խեր խաբար (բարի յուր) բերիր... Ապա տեսնելով, որ ընկերս շարժվում է դեպի առաջ, ասաց, կուզե՞ք, ըստի էլվանումը նստեցեք, ես գնամ մեր հալևորին կանչեմ:

Չէ, նանի, մի նեղանար, մենք ինքներս կերթանք, ձեր բախչեն էլ կտեսնենք, ասացի ես և ողջունելով պատավին, առաջ անցա Պետրոսի հետ:

Այս ի՞նչ հանելուկ է, հարցրեց վերջինս, երբ մենք հեռացանք: Այս մարդը տեր Մակուշին խորհուրդ է տալիս անուսում թողնել իր չորս որդիներին, մինչդեռ ինքն յուր որդուն բարձր կրթություն է տվել և փաստաբան շինել:

Այդ հանելուկը լուծելու համար մենք պիտի մի փոքր էլ համբերենք՝ ծերունուն լսենք, պատասխանեցի ես: Պետրոսը ոչինչ չխոսաց, և մենք միասին պարտեզ մտանք:

Դա մի ընդարձակ տարածություն էր, որի մեծ մասը ծածկում էին մի քանի շարք պտղատու ծառեր, այն է՝ խնձորենիներ, տանձենիներ, սալորենիներ և սերկևիլներ, ամենքն էլ, գրեթե, պտուղներով ծանրաբեռնված:

Պարտեզի վերջում մի մարդ, գլուխը կապույտ թաշկինակով կապած փորում էր կիսաշոր մի դեղձենու շուրջը:

Անշուշտ սա է Վեդունց Սարգիսը, ասացի ես Պետրոսին և նրա հետ միասին առաջացա դեպի նրան:

Սա հաղթանդամ, բարձրահասակ, բայց մի փոքր կորաքամակ ծերունի էր, մոտավորապես յոթանասուն տարեկան: Թաշկինակով կապած գլխի շուրջը մազ չէր երևում, բայց ընչացքն ու կարճ մորուքը բոլորովին ճերմակ էին: Նրա դեմքի արտահայտությունը խիստ էր, բայց ոչ չար, իսկ աչքերը, թեպետ ծածկված թավամազ հոնքերով, ասկայն ցուլացնում էին խելք և բարություն: Նա հագած էր կոշտ կտավե շապիկ՝ կապույտ նաշուրի օձիքով, իսկ դրա վրայից՝ սև դադաքի, մի հնամաշ արխալուղ: Վարտիքը, որ կարած էր գլուղում գործված բրդե շալից, ուներ նույնպես մի քանի կարկատան և սրունքների մոտ սեղմված էր սև տոլաղներով: Ոտքերին ամրացրած էին հասարակ կաշվի տրեխներ, իսկ մեջքը սեղմած սև կտավի մի գոտիով:

Նշմարելով մեզ մի քանի քայլ հեռավորության վրա, նա իսկույն գործելուց դադարեց և բահը դեղձենու բնին հենելով առաջացավ դեպի մեզ:

Բարի աջողում, Սարգիս ապեր, ասացի ես առաջին անգամ և մոտենալով, ձեռքս պարզեցի դեպի ծերունին:

Ա՛յ, աստծո բարին, բարով եք եկել, պատասխանեց նա ժպտալով և յուր կոշտ աջով մեր ձեռքը թոթվելուց հետո շարունակեց, հավատաս (երևի), դուք եք Սհարանց Մուրու դոնաղները:

Ամբողջ գլուղն արդեն գիտեր, որ մի օր առաջ հյուրեր են եկել Սհարենց Մուրու տունը, և մեզ, ահա այդ անունով էր ընդունում ծերունին:

Այո, Սարգիս ապեր, մենք ենք:

Բարով եք եկել, հազար բարով, կրլի որ լավ բանի հմար ըլեք եկած, աստոժ աջողի:

Մի առանձին բան չունինք, հենց ման գալու համար ենք եկել:

Ինչ որ ա, բարի ըլի: Աշխարհի շտոն (չարն) էնքան շատացել ա, որ մարդ ջուր խմելու հմար էլ թե տեղիցը վեր կենա, պտի աստոժ կանչի, որ բարի ըլի: Ձեզանից ո՞րն ա Մինարենց Ակոբի տղեն:

Ես եմ, պատասխանեց Պետրոսը:

Հա , քու հերը լավ մարդ ա, լավ էլ հայ ա, դադրը (երախտիքը) գիտում ես, պատիվ ես տալի:

Ինչպե՞ս կարող եմ պատիվ շտալ, քանի որ նա իմ հայրն է:

Ի՞նչ գիտամ, էս այամուրը ըսկի որդին հորը ճանաչում չի: Էդ շլապեն ում գլխին տեսնում եմ, հենց գիտում եմ հոր տանիցը՝ ջուդա ընկած (տարագիր եղած) ա:

Չէ, ես ծնողներիս շատ եմ սիրում և հենց նրանց տեսնելու համար է, որ Մոսկովից վեր եմ կացել, եկել:

Հա՞, որ ըտենց ա, շատ ապրես, աստոժ պահի քեզ. բարի ժառանգ ըլես. օրինեց ծերունին և ապա դառնալով ինձ՝ հարցրեց, կբաշխես, քե ճանաչում չեմ, դու ումա՞նցից ես (որոնցից):

Ես էլ տեր Օվանեսի թոռն եմ, պատասխանեցի ես:

Ասատուրի տղե՞ն:

Այո:

Դե շուտ ասա, հեր օրինած, ախր քու ողորմած հոգի հերը իմ տան լավ բարեկամն ա լել, առանց իրար թիքա չենք կտրել: Քանի-քանի անգամ էս բախշուրը նստել, քեֆ ենք արել, քանի անգամ մեր չինարուցը տակին գունա-դավալով մարաքա ենք սարքել... Օղորմի քո հոգուն, Ասատուր... ասում

Էր, ա Սարգիս, Էս չնարհիքը, որ քունն ա, լավ կըլի որ տանդ գլխին մին ատած (հարկ) էլ շինես ու առաջը լեն ու բոլ մի թախտապանդ (պատշգամբ), ընենց ըլի, որ չինարուցը ճղները կռանան թախտապանդի վրեն շուք անեն: Էն չախը (ժամանակ), ասում էր, տունդ ամարաթի (պալատի) նման մի բան կդառնա, հենց որ թախտապանդին նստես, Էն սարերին մտիկ տաս, յա չէ սարինն (գովը) ընկած վախտը ընտի մի ստաքան չայ խմես, հենց կիմանաս, թե դրախտունն ես: Եվ, իրավ, լավ է ասել, մեզ էլ հենց այսօր ձեր չինարիքն են բերել այստեղ: Ափսոս չէ, որ այդ գեղեցիկ ծառերի առաջ դուք երկհարկանի մի տուն չունիք, հարեցի ես:

Ծերունին նայեց ինձ վրա քննական հայացքով, կարծես ստուգելու համար թե՛ արդյոք յուր սիրտը ցավեցնելու համար ասացի այս խոսքերը: Բայց ես, իհարկե, ասել էի միամտաբար, առանց իմ խոսքերին մի առանձին նշանակություն տալու: Սակայն հետո իմացա, որ դրանք ծերունու սիրտը խոցած պիտի լինեին:

Լավ ես ասում, որդի, լավ կըլեր, որ շինի, ամա ինչ անես, որ...

Հա, ինչո՞ւ չշինեցիր:

Ծերունին փոխանակ պատասխանելու, նայեց յուր շուրջը, ասպա դառնալով մեզ ասաց.

Էս խի ենք ըստի կաղնել, գնանք էլվանումը թախտի վրեն նստենք, եղո կխոսանք: Կբաշխեք, մարդ որ ծերանում ա, մարիֆաթով (քաղաքավարությամբ) ժած գալն էլ ա մոռանում... գնանք, ըսենց կաղնած կնեղանաք:

Չէ, Սարգիս ապեր, այստեղ ավելի լավ է, այ, այս սիրուն ծառի տակը կնստենք, ասացի ես:

Լավ, որ ըտենց ա, թող մի խալիչա բերեն... Ախչի, հե՛յ, ա Սավգյուլ, մի խալիչա դրկի ըստեղ, ձայն տվավ ծերունին դեպի տան կողմը:

Մի քանի րոպեից հետո, մի փոքրիկ, աղքատ հագնված աղջիկ, մի հին գորգ քաշ տալով բերավ փռեց ծերունու ցույց տված տեղը: Վերջինի հրավերով մենք նստանք գորգի վրա:

Հա, ասում ես թե՛ խի չշինեցիր, շարունակեց ծերունին ընդհատված խոսակցությունը, լավ ես առում, որդի, որ շինած ըլեի, հմի էս ա որ եկել եք, կտանի ու կնստեցնի ձեզ էն հովահար թախտապանդունը ու մի թիքա հաց կդնի առաջներիդ... ամա դե կարացի ոչ...

Երևի փող չունեիք, հարցրեց Պետրոսը:

Փող... ընչի չունեի, փող էնքան ունեի, որ մի առաժ չէ, երկուսն էլ կշինեի:

Հապա ինչո՞ւ չշինեցիր, հետաքրքրվեցա ես: Նոյի ագռավը չթողեց, որդի, նոյի ագռավը:

Նոյի ագռավը:

Հա՛:

Ո՞րն է Նոյի ագռավը, հարցրի ես գարմանալով:

Նոյի ագռավը գիտում չես՝ որն ա:

Ոչ:

Բաս դու սկի հուսումնարանում կարդացել չե՞ս:

Կարդացել եմ:

Դե, էն ա՛ վարժապետը ասած կրլի, թե հով ա Նոյի ագռավը, էլ խի ես ասում՝ գիտում չես:

Ջրհեղեղի ժամանակի Նոյի ագռավն ես ասում:

Հա , բա էլ ուրիշ ի՞նչ նոյի ագռավ կա:

Այն ագռավն է, որ չի թողել քեզ տունդ շինելու:

Հա՛, հենց համին (իսկ և իսկ) էն ագռավը:

Ես դժվարությամբ էի ծիծաղս գապում, իսկ Պետրոսը արդեն քահ-քահ ծիծաղում էր:

Խի՞ ես ծիծաղում, որդի, հարցրեց ծերունին ընկերիս:

Հապա ինչ անեմ, որ չծիծաղեմ, ասում ես՝ նոյի ագռավը չի թողել, որ տունդ շինես: Առաջինը ագռավը ոնց կարող է արգելել քեզ քո տունը շինելու, երկրորդ՝ Նոյի ագռավը մինչև այսօր ապրո՞ւմ է, որ քեզ արգելի:

Բաս չի՞ ապրում:

Իհարկե, ոչ:

Ծերունին ժպտաց: Սակայն նրա այդ ժպտի մեջ այնքան ծաղր կար, ուղղված դեպի ընկերս, որ ես չկարողացա իմ հետաքրքրությունը գապել:

Բացատրիր, աղաչում եմ, ի՞նչ ագռավ է այդ, կամ ո՞ւմն ես դու ագռավ անվանում, խնդրեցի ես:

Առաջ դու ինձ ասա՝ էդ ագռավի պատմությունը գիտո՞ւմ ես, թե չէ:

Ինչպե՞ս չէ:

Դե պատմիր:

Ի՞նչ պատմեմ, ջրհեղեղի պատմությունը:

Չէ, էդ ես քեզանից լավ եմ իմանում: Չասես թե՛ Սարգիս ապերը գեղացի ա, գատ չի գիտալ: Վանքումը իրեք տարի կարդացել եմ, իրեք տարի էլ կեսդերություն (տիրացություն) եմ արել: Աստվածաշունչը երկու անգամ անց եմ կացել (կարդացել եմ):

Ուրեմն միայն ագռավի պատմությունն ես ուզում:

Հա՛:

Էհ, նա մեծ պատմություն չունի: Երբ Նոյի տապանը Արարատ սարի վրա կանգնեց, այդ ժամանակից քառասուն օր անցած՝ Նոյը տապանի պատուհանը բացավ և դուրս թողեց ագռավին, որպեսզի իմանա, թե ջրերը ցամաքել են, թե ոչ: Բայց ագռավը գնաց, ետ չդարձավ:

Խաբար չբերե՞ց Նոյին:

Այո՛:

Բա խի՞ ետ չդարձավ:

Հայտնի չէ. դրա համար աստվածաշնչունը բան չկա գրած:

Գիտում են բան չկա գրած, ամա դու ի՞նչ ես փիքր անում, խի ետ չեկավ:

Ագռավը ծանրամարմին թռչուն է, երևի շատ թռչելուց հոգնելով՝ ընկավ ջրի մեջ ու խեղդվեցավ, հարեց Պետրոսը:

Հը՞... Ժպտաց ծերունին, (Էդ ա ձեր հուսումնարանումը ըդենց խսամ են թողնում ձեզ, է՛, ագռավը խեղդվո՞ղ ջանավար (գազան) ա:

Ապա, ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ չվերադարձավ, հարցրի ես:

Նրա համար, որ քերձերի գլխին, յա չէ, սարերի դռշին մարդի, յա հեյվանի ջանդաք (լեշ) տեսավ, վրան ընկավ ու սկսեց լափիլը: Խի, ագռավը մտածելու էր, թե ընտեղ տապանումը Նոյը, աչքը ջուր կտրած (ակնկառույց)՝ իրան ա ըսպասում:

Կարելի է՝ այդպես է:

Ոչ թե կարելի ա, հենց դրուստ էս ա որ ասում են:

Թող այդպես լինի, միայն ասա տեսնենք՝ այդ ագռավն ինչպես արգելեց քեզ քո տունը շինելու, հարցրի ես:

Ինչպե՞ս արգելեց, մի քիչ մաջալ (միջոց) տու, ասեմ:

Այս խոսքերով ծերունին գլխի թաշկինակը հանեց և կոշտ ձեռքով ճաղաստ գլուխը շոյելով ու գովացնելով՝ շարունակեց.

Գիտո՞ւմ եք, ի՞նչ կա: Աշխարհումս առանց աստծու բան լի ըլում: Ըսկի տերևն էլ ծառիցը տափը չի ընկնում: Հալբաթ էս էլ աստծու կամքն էր, որ ըսենց ըլավ:

Ծերունին դարձյալ լռեց, ապա նորեն գլխի թաշկինակը կապելով շարունակեց:

Ինչ որ պտի պատմեն, հնուց բան ա, կըլի որ քսանհինգ տարի ըլի, յա չէ Էրսուն, Էն չախը ես հլա բաբաթ (բավական) շահել ի: Մի օր Օսեփ վարդապետը եկավ մեր տուն: Օսեփ վարդապետի անունը լսած կա՞ք, հարցրեց ծերունին:

Ո՛չ, պատասխանեցի ես:

Հա, լսած չեք ըլի, դուք շահել եք: Նրա մեռնիլը, հավատաս, տասը յա տասներկու տարի ըլի: Աստոծ հոգին լուսավորի, արդար մարդ էր, ասիլ (ազնիվ) հոգևորական: Վանքի վանահայրն էր. շուտ-շուտ կգար մեր տուն. կնրստինք էս ծառերի շուքումը, գրից կանինք: Օղորմած հոգի քու հերն էլ շատ կսիրեր նրան: Էն ա մի օր եկավ տեսավ, որ գերաններ են բերել տվել, որ տախտակ քաշել տամ. գեղականի հետ էլ խոսում են, որ քար ու կիր բերի: Ա՛ Սարգիս, ասեց, Էդ ընչի համար ես թաղարիք (պատրաստություն) տեսնում: Հայր սուրբ, ասեցի, ծառա են քե, ուզում են տանս գլուխը շինել տալ: Մեր աղա Ասատուրն էլ ա խորհուրդ տալի: Ես էլ տեսնում են, որ լավ կըլի: Ափսոս ա, որ էս լաշին (գեղուղեշ) չնարուցը առաջին երկու ատաժանի մի տուն չըլի, որ եկող գնացողը նրա հովհար թախտապանդումը նստի, մի սհաթ էլ ա քե՛ք քաշի: Էս խոսքի միջումը մեր Վանին հորթի եղից վազելով՝ եկավ, որ մեր մոտիցը անց կենա՝ թե ինչ ա, հորթի առաջը կտրի, բռնի ու վրեն նստի: Էն չախը նա հլա տասը տարեկան էր: Էն ա հայր սուրբը ըելիսի ձեռքը բռնեց ու ասեց. (ա Սարգիս, գիտաս ի՞նչ կա, տանդ գլուխը մի շինիլ. այ, սրա գլուխը շինիր: Էն փողը, որ խարջելու ես, թե ինչ ա՛ տանդ վրան մի ատաժ ավելացնես, լավն Էն ա, որ խարջես ու էս ըելիսի գլխումը ուսում ու գիտություն մտցնես: Ասեցի՛ հայր սուրբ, ըելիսին հո անուսում չեմ թողնիլ. մի քիչ վախտից եղը վանքը պտեն դրկիլ, որ լավ կարդալ սովրացնես: Վա՛յ ինձ, հենց գիտում ի թե՛ հայր սուրբը նրա համար ա ասում, որ ըելիսին իրա մոտ դրկեն, հինչ ա մեզանե խերվի (օգտվի): Ամա

օղորմած հոգին պատասխանեց. ա Սաք, ասեց, ես ի՞նչ հուսում յա գիտութիւն ունեմ, որ դրան ինչ տամ: Հրեն դարկի Թիֆլիս, գիմյագումը կարդի, լավ հուսում ստանա: Ընդիան եղն էլ դրկի Մոսկով, յա չէ Պետրպոլկ, որ ունիվերս մտնի, ընտեղի մեծ հուսումն էլ առնի, փիլիսոփ դառնա: Էն չախը կգա, էս գեղի միջումը մին հատ մարդ կըլի: Համ իրա ձեռովը տանդ գլուխ կշինի, համ էլ միջումը հուսումնարան կբանա, խեղճ են էս գեղըցիքը, խավար մնացել են, խավար էլ պտի մեռնեն, սրանց ըխերքը կհավաքի, հուսում կտա, ու մի քանի տարեն ետը սաղ գեղը կլուսավորի: Էս բանը համ աստծուն դուր կգա, համ բանդին (մարդկանց): Հայր սուրբն էս որ ասեց, խելքումս նստեց: Ասեցի, հայր սուրբ, լավ ես ասում, թող տանս գլուխը հին մնա, ինձ հո՞վ ա տնագ անելու (ծաղրելու), թար ըլի՜ իմ Վանու գլուխը գարդարվի: Ասենք, ինչ մեղքս ծածկեմ, ես էլ հենց էն գլխիցը հուսում ի ու գիտութեան գերի էի: Երբ մի հուսումնական մարդ կգար մեր գեղը, ում տան էլ որ վեր գար, կգնայի գոռով դոնաղ կբերի մեզ մոտ, թե ինչ ա, աշխարհի էն լավ-լավ բաներիցը մին էրկու բերան խոսա, լսենք, բան իմանանք: Մեր հայր սուրբը մի լավ Չամշյան ուներ: Նրա համար շուտ-շուտ վանք կգնայի, թե ինչ ա, կշտիս նստի, մին-մին գլուխ կարդա: Էն Հայկի, Արամի, յա չէ Վարդան գորավարի լավ-լավ պատմութիւնը, որ կլսի, հոգիս կմխիթարվեր: Շատ վախտ էլ սիրտս էն հանգի կլցնվեր, որ լաց կըլեի, ու արտասուքս ջրի նման կթափվեր: Ինչ երկարացնեմ, տեսա, որ հայր սուրբի խորհուրդը լավն ա, վճռեցի որ տանս շինությունը թողամ ու ըխիսն Թիֆլիս դըրկելու թաղարիքը տեսնամ: Երբ որ էս բանը մեր տնացուն (կնոջը) ասեցի, քիչ մնաց, որ խեղճը խելքիցն ընկնի: Ինչ լաց, ինչ շիվան, ինչ գլուխ թակիլ: Ա մարդ, ասում ա, Էդ խի ըտենց անաստոծ բան ես բռնում, բա, մենք ճար ու ճրագ մի տղա ունենք, էն ոնց վեր ունինք, դրկենք դարիք տեղ ու մենք երկու հոգի, մնանք ըստի բայդուշ. ա կնիկ, ասում եմ, տղին հո ծախում չենք, դրկում ենք, որ հուսում առնի, մարդ դառնա ու էլ նոր եղ գա, մեր օջախը լուսավորի: Դորթ ա, էս ասում ի, ամա մեր օղլուշաղին (կնոջը) էլ դնամիշ անիլ (մեղադրել) չէր ըլիլ: Ախր աստոծ մեզ չորս ըխիսա էր տվել ու էլ ետ իրեքին տարել, մին Էդ էր մնացել, որ դիփունանցից պուճուրն (փոքրն) էր: Ի՞նչ մեր ըլեր, որ լսեր, թե իրա մինուճար ըխիսն ուզում են ձեռիցը խլել, ջանը կրակը չզցեր, որ տանեն: Կնիկարմատը, դորթ ա, խելքը կարճ ա, ամա սիրտը բարակ ա, ըսենց ցավին դժվար ա դիմանում: Նրա համար լավ ա, որ իրա տղան սաղ սալամաթ իր աչքի առաջը կանգնած ըլի, թեկուզ հենց չորբան (հովիվ), յա հորթարած ըլի, քանզ գնա, երկրե երկիր, հուսում առնի, յա

փիլիսոփա դառնա: Ամա դե ես տնացոց լաց ու շիվանին մտիկ չարի, իմ թաղարիքը տեսա ու Վանին իմ ձեռքովը տարա Թիֆլիս, թափշուր արի (հանձնեցի) մեր կնքավորի տղին: Նա էլ ընտեղ լավ վաճառական էր, ծանոթ բարեկամ ուներ, ընկին պատրաստել տվավ ու մի տարեն եղը գինյազը տվավ, որ ընխան գշեր-ցերեկ ընտեղ մնա, համ էլ կարգի:

Էդ օրից դենը Վանին դառավ իմ դարդն ու դեհըր (ցավն ու հոգսը): Ղորթ ա, ընկին սաղ սալամաթ թողեցի եկա, ամա օր ու գիշեր հենց նրա վրեն ի մտածում: Յարաք, ասում ի, ընխաս հո չնրսեց, յա չհիվանդացավ: Յարաք, յադի (օտար) տանը ընխի սիրտը հո չկոտրվեց: Ես որ մինն ասեմ, ինսան ենք, էլի՞, մտածումները աստո՞ մեզ ա տվել: Ամա ինչ որ նրա մերն էր անում, բերանով ասվիլ չի ըլի: Խեղճը ոչ գիշեր քուն ուներ, ոչ ցերեկը դարար (հանգստություն): Տափը, ասես, տեղ չէր տալի, որ նստի, էն ա ամեն մի ներս ու դուրս անիլով ընենց էր ախ քաշում, որ ասես ջիգյարը պոկ ա գալու: Բեխի սիրած շունը, որ տեսնում էր, թե հոտոտելով դեսուդեն ա գնում, ասում էր Ղաթար, Վանու՞ն ես մանգալի, ըստի չի, քե մատաղ, էն ա՛ օխտը սարի քմակին, ասում էր ու լաց ըլում: Նախիրը որ հանդուրը եղանում էր, հորթերը բռանչում ին, ասում էր. ջա՛ն յարաք իմ ընխեն էլ ձեզ նման անսեր մնացած բռանչո՞ւմ ա, ու ձենը լսող չկա... Եփ որ մտնում էր էս բախչեն հու տեսնում ծառերը տանձ ու խնձորով լիքը, ասում էր ձեր աչքը քոռանա, էդ ո՛ւր եք ըղենց կանանչ-կարմիր լցվել, ճոնքոտել (ծանրաբեռնվել), ախր որ Վանին ըստի չի՞, խի՞ չեք չորանում, վեր թափում: Խուլասա (վերջապես) ես որ մինն ասեմ: Շատ վախտ էլ ականջներս ծածկում ի հու փախչում, ինչ ա խեղճի լացն ու արտասուքը չտեսնեմ: Գիտո՞ւմ եք, ծնող ըլիլը հեշտ բան չի. ընխի տեր պտի ըլեք, որ էս ցավը քաշեք հո: Իմանաք, թե ինչ դժար բան ա: Ամա դե ես էլի դիմանում ի. ըեսանց ընցնում չի, հլա Սավգյուլին էլ սիրտ ի տալի, ասում ի, աղջի, ըտենց վրվթալ (մրմնջալ) մի: Էս ա՛ ընխան հուսումը կարծնի կգա. Էնչախը ուրախութիւնդ տասնապատիկ կըլի: Ղորթ ա, հմի նեղութին ես քաշում, ամա դե էն վախտը, որ տեսնես, թե քու տղեն գեղի միջումը մին հատ ա, ու դիփունանք նրա գուլունն են (ծառայությունում) կանգնած, տեսնես, որ սրանց էլ հերերն ու մերերը նրա արևովս են երգում ուտում, սիրտը կփառավորվի, քաշած ցավերդ կնոռանաս...: Խեղճ կնիկը, դորթ ա, էս խոսքերով մին օր հանգստանում էր, ամա էլ Էգսը իրա ցավն իրա հետ էր:

Վրա էրկու ամառն էր գնում, որ մենք մեր օրերը ըսենց դժվարութիւնով անց ինք կացնում: Մին օր վանքումը Օսեփ հայր սուրբին տեսա: Հա՛, մոռացիլ ի ասեմ ձեզ, թե էն օրից, որ Վանին տարել ի Թիֆլիս, հայր սուրբն իրա ոտը մեր տանից կտրացրել էր: Չուն լսել էր, որ Սավգյուլն ասել ա թե՛ «ին ընխին էդ սևագլուխը դարիքութին գցեց, էլ իմ աչքը դրան տեսնա ոչ»: Խեղճն էն ա՛ սրա հմար էլ մեր տուն չէր գալի: Էդ օրը, վանքում պտահեցի, ասեցի. «Հայր սուրբ, մատաղ ըլիմ կարգիդ, ախր մեր տանեցին ինձ դինջութին (հանգստութիւն) չի տալի, կարում չի դիմանա: Չի՞ ըլի, որ Վանում էլ եդ բերել տանք»: Ասեց՝ ա Սաք, խելքդ կորցրե՞լ ես, բա ընխեն անշախ (հագիվ) ա հուսումի վրեն տաքացել, բերում ես, որ ինչ անես, չոբան պիտի շինես: Ասեցի բա ո՞նց անենք, որ մոր սիրտը դիմանում չի: Ասեց, հեր օրհնած, դե էն ա՛ տարին իրեք ամիս պռագնիկ ա. խի չեք էն վախտը բերել տալի: Ես էլ, ի՞նչ մեղքս ծածկեմ, պռագնիկի բանը սկի լսել չի: Ասեցի, հայր սուրբ, պռագնիկը ի՞նչ բան ա: Ասեց՝ ըսենց, ըսենց, ըսենց: Վա՛յ, աստծու խեր խաբարը քե, ասեցի, հայր սուրբ, բա էդ խի՞ մինչև հմի ասել չե՞ս: Դե շուտ մի գիր գրի մեր կնքավորենց տղին, որ ընխին դրկի: Էս որ ասում եմ, մայիսի միջումն էր: Էն ա հայր սուրբը, աստոժ հոգին լուսավորի, գիրը գրեց ու մի քսան օրից ետը ընխան էկավ:

Դե հմի դուք ըստեղ պտի ըլեիք, որ տեսնիք թե՛ մերը ոնց էր գնում տղի առաջը: Ըսկի մոռանալ չեմ: Իրիկվան չախըն (դեմն) էր. նախիրը նոր էր հանդիցը Էկել: Սավգյուլը կովկիթը ձեռին՝ Մոնա անումով մի սիրուն կով ունինք, նրա առաջը չոքած՝ կթում էր: Հենց որ շլսեց, որ ընխան գալիս ա, կովկիթը ձեռեն վեր գցեց, ու գժի նման վագ տվավ:

Սավգյուլ, Սավգյուլ, աղջի, էդ ո՞ր ես վագ տալիս, ընխեն հլա հեռու ա, կանչեցի եդիցը, ամա լսեց ոչ: Աղջի, կացի, ես էլ գամ, մենակ գնալ մի, բղավում ի եդիցը. ամա Սավգյուլի ականջումը որ թոփ էլ տրաքեր, լսելու չէր: Ճարս կտրեց, ես էլ վեր կացա ու եդիցը վագեցի: Գեղրցիք, բանից բեխաբար (անգիտակ), կտրներիցը յա էլվաններիցը մտիկ են տալի մեզ ու արմանում: Հենց գիտում են թե՛ կնիկս պելացել (գժվել), տանիցս փախչում ա, ու ես էլ եդիցը վագում եմ, որ բռնեմ: Էդ սհաթումն հով էր կանգնելու, թե ինչ ա, նրանց բան հասկացնի: Ինչկի մին վերստաչափ ըսենց իրար եդից վագ տվինք: Հենց էն ա, էլի (հասարակաց) ճամփին հասուհաս ինք, որ թումբի եդիցը ընխան ըկաց: Սավգյուլը, որ ինչ կըլի

Էն՝ դուշի նման թռչում էր, հու ես եղիցը կարում չի հասնեմ, հմի որ ըեխին տեսավ ոչ, ասես տեղն ու տեղը մեխվեց. «Վանի ջան, բալա ջան, դու եկա՞ր, մայամ (ուրեմն) ես քե տենա՞լ պտի...» ասեց ու ծնկները թուլացած ճամփի միջումը չորեց: Բեխան ձի վրիցը թռավ, վագ տվավ, մոր ճտովն ընկավ: Էլ հով կաս պատմիլ, թե ինչ էր անում ըստեղ մերը տղին: «Վանի ջան, բալա ջան» էր ասում ու գլխիցն ինչկլի ոտը պաշում, լիզիզատում, թողնում չէր, որ դոշիցը պուկ գա, թե ինչ ա, մի հատ էլ ես խտտեմ (գրկեմ), Էրեսիցը պաշեմ, որ սիրտս հովանա... Ուզում էր... ասես, սիրտն էն մնութին (րոպեին) ճղի ու ըեխեն միջումը դնի, լա չէ, աչքի լիսերն հանի, որ Վանու ոտի տակը գցի... Ի՞նչ երկարացնեմ, էս թահրով ըեխին վեր կալանք, եկանք տուն:

Ծերունին լռեց: Ապա ձեռքը դեպի ճակատը տանելով նորեն գլխակապը հանեց, ճաղատ գլուխը շոյեց և կրկին շարունակեց.

Հմի դուք կասեք, էս հալևորը ինչ ա ըսենց էրկեն բարակ խոսում, մենք ուզեցինք, որ Նոյի ազոավի բանն իմանանք, սա իրա տղի պատմությունն ա կցել:

Չէ, պատմիր, մենք սիրով լսում ենք, ապահովացրի ես ծերունուն:

Հա, ինչկլի հմի պատմեցի թե՛ ծնողն ի՞նչ ցավ ու կրակի մեջ ա ըլում, եփ իրա ըեխին դարիբութին ա դրկում: Հմի էլ մի ուրիշ ցավ պատմեմ: Քիչ առաջ, եփ ընկերդ ասեց՝ տունդ խի չշինեցիր, կըլի, որ փող չունիր. ասեցի՝ ինչի չունի, փող էնքան ունեի, որ մինը չէ, էրկու ասամ էլ կշինի, թե որ ուզի: Սրանով ուզում ի ասեմ թե՛ ես հարուստ եմ: Ամա դե գեղական հարստութիւնն ի՞նչ ա: Մին հազար, յա էրկու հազար մանեթ որ ունենում ա, յա չէ մի քսան, Էրսուն գլուխ տավար, մին պուճուր իլխի (ջոկ) ձի, մին քանի ուլախ (գրաստ), էն ա ասում էն, թե մեծ դովլաթի (հարստության) տեր ա: Ես էլ ըսենց հարուստ ի: Եփ Օսեփ հայր սուրբն ասեց՝ փողդ խարջի ըեխին հուսում տու, ես հենց գիտացի թե՛ իմ նաղդ (կանխիկ) փողը բավական կըլի դրան: Ասեցի՝ էն լավ ա՛ իմ Վանին հուսումնական ըլի, քանզ ես հազար, յա էրկու հազար մանեթի տեր: Փողը նրա գլխին մատաղ, իմ բաղն ու բախչեն, իմ տունն ու ջրաղացը, իմ տավարն ու ձիանը, որ ինձ մնան, էն էլ ինձ հերիք ա: Ամա դե որ փողի ճնդիցը կցեցի ոչ խարջի՞լը հեշտ բան չգիտաք գեղականի հմար տարին իրեք հարյուր մանեթ գինյազը փող դրկի, էն ա տեսա, որ օխտը տարվա մեջ էլած փողս ձեռքես դուրս

Էկավ ու ես մնացի դարդակ: Էդ տարին Վանին գիմնագը պրծել էր: Գրեց, թե, ա՛, հեր, ինձ պտիս օգնես, որ գնամ ունիվերս: Էս բանը ինձ փիքրի մեջ գցեց, ընդուր որ տեսնում ի, թե օրս փիս տեղ ա մթնում: Գնացի վանահոր մոտ խորհուրդի: Հայր սուրբ, ասեցի, ախր, ձեռիս փողը դուրս էկավ, ըեխեն էլ գրում ա թե ինձ ունիվերս դրկի: Ես ի՞նչ անեմ: Ուզում եմ Վանին բերել տամ. բոլ ա (բավական է) որքան հուսում առավ: Հայր սուրբը, հախ աստծու (ճիշտն ասած) իմ դուր (կողմը) խոսաց: (Ա Սաք, ասեց, թե որ փող չունես, գիմնագի հուսումն էլ ա բավական, գրի թող գա: Էն ա, ես էլ գրեցի: Ամա դե Վանին թարսի ձին նստեց, էլ վեր չէկավ (հակառակվեց): «Ա հեր, գրում ա ինձ, դու մի բաղ ես տնկել, պահել, բշարել (մշակել), ծառերը հասցրել, մին ջուր տվել ես, մնացել ա մեկելը, որ բաղը հասնի, պտուղը քաղես: Հմի դու էդ ջուրը բեվախս (անժամանակ) կտրում ես, պտուղը խակ թողնում, էդ աստոծ վեր չունի: Իմ ընկերները դիփ գնացին, որը Մոսկվա, որը Պետրոպոլ, մենակ ես եմ մնացել ձեռս ծոցումս, գլուխս քաշ: Եկ էդ բանը դու մի անիլ, իմ վիզը մի կտրիլ...»: Դե, ձեզ եմ հարցնում, մի հեր, որ իրա մինուճար ըեխիցը ըսենց նամակ ստանա, ինչ կանի:

Իհարկե, բոլոր էլած-չէլածը կծախե, նրան կուղարկե, արագ պատասխանեց Պետրոսը:

Հա, ապրես, ես էլ ըդենց արի: Ինչ որ ջեբումս, յա սանդուխումս վաղ էր մնացել, էն հվաքեցի, դրկեցի Վանուն, ասեցի, որդի, էս քե՛՛ ճնապարի խարջլուխ, գնա, աստոծ քե հետ. հուսումի ու ապրուստի փողն էլ կղրկեմ: Սրանից եղը՝ հորենական մի թթի բաղ ունիք, էն ծախեցի քաչալ Մոսու տղի վրեն ութ հարյուր մանեթի ու փողը յավաշ-յավաշ դրկեցի Վանուն: Էդ հերիք չարավ: Եդո մեր էս ջրի վրա մի ջաղաց ունիք, կըլի որ տեսած ըլիք:

Այո՛, տեսել ենք, հաստատեցի ես:

Հա, էն ջաղացը ծախեցի խոջա Մարութի վրեն չորս հարյուր մանեթի ու փողն էլ դրկեցի Վանուն: Սա էլ իմ քոռ բախտիցը, ունիվերսի մի կլասումը իրար վրա, էրկու տարի մնաց: Գրում էր թե, միթոմ, վարժապետները փախլութին են արել (նախանձել էին), որ ինքն ընենց լավ կարդում ա ու ջրգրու մին տարի ավելին պահել էն կլասումը: Ամա դե, ուրիշներն էլ ասել ին մեր կնքավորենց տղին թե

Վանին մի նախշուն աղջկա սեր ա տվել, եղիցն ընկել, դեսուդեն շուռ եկել, ու դրա համար ա կլասունը մնացել: Սուտն ու դորթը աստոժ ա իմանում, անջախ էս կա, որ էդ մին տարվա խաթրին ջաղացի փողը քոռ ու փուշ էլավ (ոչնչացավ): Էն ա ջիզ (բոլորովին) դայամիշ ի ըլել (հոգնել էի), գնացի հայր սուրբի մոտ, ասեցի, ա վարդապետ, ախր էլ դիմանալու ուժ չունեմ, ինչ անեմ: Ասեց, ա՛ Սաք, շատին դիմացել ես, քչին էլ դիմաց, ձիանդ ծախե, եզներդ ծախե, փող հասցրու: Դու սկի վախիլ մի, տղադ որ եդ դառնա, իրա սովորած թահրովը լավ բաղ էլ ա տնկելու, նոր դայդի (տեսակի) ջաղաց էլ ա շինելու, եզներդ ու ձիանրդ էլ ա շատացնելու: Ուսում առած տղան որ կա, Նոյի աղավնին ա, որ ձիթենու շիվը բերանումն եդ ա գալիս ու բախտավորութենի խաբարը բերում ծնողին: Ինչ երկարացնեմ, հայր սուրբի խոսքերը սիրտ տվին ինձ, ես էլ կցեցի առաջ ձիաներիցս, վերջը եզներիցս մի-մի ծախել ու փող դրկել Վանին: Էն ա վերջին տարին էր. ամառը Վանին ամեն բան պտի վերջացներ ու եդ գար գեղը: Խոսք չկա, որ ես էլ օրեր եմ հնքարում (համարում) թե՛ եփ ա ընխեն եդ գալու, որ համ էս դժար հոգսիցը մեզ ազատի, համ էլ իրեն տենանք ու կարոտնիս առնենք:

Մին էլ էս ա մին գիր եմ ստանում թե՛ ա հեր, հուսումս վերջացրել պրծել եմ, ամա ըստեղ պարտք ունիմ, բաց չեն թողնում ինձ, որդիան որ ա, մին երկու հարյուր մանեթ հասցրու, որ էս պարտքը թափեմ ու գամ: Դորթ ա, պարտքի անումը որ լսեցի սիրտս շատ կոտրվեց, ամա դե ասեցի դյուշան աղլամագ» (ընկնողը լաց չի լինիլ), թող էս մինն էլ յուս տանենք: Գնացի խոջա Մարութից էրկու հարիք մանեթ պարտք արի, թումանին մի աբասի շահով (24%) ու մին ամիս ժամանակով: Էդ փողն էլ դրկեցի Վանուն: Մտքումս էլ ասըմ ի թե, էս ա ընխես կգա, համ էս պարտքը կտա, համ էլ իրա ծոսցրած բաները կդրասի: Չենց գիտում ի թե՛ Վանին որ իրա հուսումովը գեղ մտնի, էն ա փողը երկնքիցը վեր ա թափվիլու:

Անց կացավ մին ամիս, էրկու ամիս, Վանուցը խաբար չկա: Մեժ փքրի մեջ ընկա: Յարաբ էս ի՞նչ էավ. Վանին որդի մնաց, չըլի մի քամբախտութին պատահեց, յա չէ Պետրբադուկումը բռնեցին ընխիս, չուն ըսենց բաներ շատ ի լսել: Մի խոսքով՝ սիրտս ճարում էր:

Մին էլ էս ա մի օր Վանիցը գիր են ստանում, գրում ա թե՛ ա հեր, աչքդ լիս ըլի, էկել են Թիֆլիս ու մի սիրուն աղջրկա հետ պսակվում են, հալի հալբաթ (անպատճառ) քո ու նանի օրհնությունը դուշի թևովը հասցրու ինձ:

Ոնց որ մարդու գլխին մի թուփ տրաքի, ընենց էս խաբարը տրաքեց իմ գլխին ու ինձ շմեցրեց: Սաղ մին քանի օր ես, կնիկս շլիզ պելացել, ընկել ինք ըստեղերք, ոչ արածներս ինք իմանում, ոչ չարածներս: Շատ մտածելուց ու փիքր անելուց եղը՝ վեր են կենում գրում տղիս թե՛ «ա որդի, ախր հլա քո ինչ պսակվելու վախտն ա, հլա նոր ես հուսումդ վերջացրել, մին եկ քե տենենք, մեր կարոտն առնենք, մեր ցավերիցը խոսանք ախր քու աբովն (հուսով) էլած չէլած ծախել, պարտքի տակ են ընկել, եկ իմ ցավին մի ճար արա, էլ եղ գնա պսակվիր»:

Հմի դուք փիքր կանեք թե՛ գեղացին իրա տղին պսակում ա տասնհինգ, յա չէ տասնվեց տարումը, էս խի Սաքի ապերը ուզում չէր, որ իրա քսանչորս տարեկան տղեն պսակվի: Դրա մանին, դրուստն ասած, մին էն էր, որ ես Թիֆլիսի աղջրկերանցից վախում ի. չուն դրանցից շատ բաներ ի լսել: Մտածում ի թե չըլի՞ տղիս գլխից հանեն ու մին քոռ ու քաչալ գատ գլխին կապեն: Չահելը, հո գիտա՞ք, քոռ կըլի. ասում ի ընենց ըլի որ մինուճար տղիս անբախտ չանեն, մին էլ էն էր, որ գիտում ի Վանին Թիֆլիսում պսակվելուց եղը էլ մեզ մոտ չի գալու, վաթանն (հայրենիքն) էլ ա մտքիցը զցելու, հոր տունն էլ: Էս ցավին, գիտա՞ք, դմանալ չէր ըլիլ:

Իմ գրին տղես պատասխանում ա թե՛ ա հեր, էս աղջրկանը Պետրպուկից են սեր տվել, ինչկլի հեղը չպսակվեմ կարալ չեմ գեղը գալ, հալի հալբաթ քու օրհնութիւնը դրկի:

«Գրում են, ա՛ որդի, ախր մին ասես էլ ա՛ էդ ինչ աղջիկ ա: Ինչ ազգի որդի ա. հա՞յ ա, ոռ՞ւս ա, ջհո՞ւդ ա: Ախր, ես ոնց իմ օրհնութիւնը դրկեմ էն հարսին, որի էրեսը տեհել չեմ, ձենը լսել չեմ»: Գրում ա թե՛ ա հեր, խի՞ ես էդ բանը հարցնում. ես հո թուրքի, յա ջհուդի աղջիկ չեմ ուզելու: Գիտում չե՞ս, որ ուզածս քրիստոնի աղջիկ կըլի: Ամա մի երկու օր եղը մեր կնքավորենց տղեն գրում ա (չուն նրան էլ ի հարցրել), թե՛ ասիլ չես, Վանին պսակվում ա մի գյուրջու (վրացու) աղջկա հետ...:

Հմի ձեզ եմ հարցնում, մին հեր, որ էս բանը լսի ինչ կանի: Հը՞: Ամա ո՞ր եմ հարցնում, դուք ի՞նչ գիտաք: Էն ա կցեցի գլխիս վայ տալն ու ախ ու վաշ անիլը: Ամա դե էլ ո՞ր կհասներ: Բանը բանից անցել էր:

Ուրեմն քո օրհնությունը չուղարկեցի՞ր, հարցրի ես:

Չէ, չղարկեցի: Ամա ինքը առանց դրան էլ պսակվել պրծել էր: Եդո էլ ինձ վրա ուռած, փքված գրում ա թե՛ «ա՛ հեր, դու որ քու օրհնութիւնը ինձ չղարկեցիր ու էս իշխան մարդկանց միջումն ինձ խայտառակեցիր, էլ հորես դենը ես քու որդին չեմ»:

Հետո դու ի՞նչ պատասխանեցիր:

Ոչինչ: Մենակ էն արի, որ նրա գիրը վեր կալա, գնացի վանքը: Էն վախտը Օսեփ հայր սուրբը մեռել էր: Գնացի նրա գերեզմանի ուղին չոքեցի, քարը համբուրեցի ու լաց ըլելով ասեցի «Օսեփ հայր սուրբ, լուս դառնաս դու հողովդ ու քարովդ, ախր դու ինձ ասացիր, որ իմ Վանին Նոյի աղավնին ա, էս ա ձիթենու շիվը բերանում եդ ա գալու, որ բախտավորութենի խաբարը բերի ինձ. բա խի՞ ըտենց չիլավ...ախր Վանին հմի նոյի ագռավն ա դառել, ջամդարի վրա նստել ա՛ ու էլ եդ չի գալի. սրա ճարն ի՞նչ կրլի...»:

Ծերունին լոեց, կարծես այլևս չկամենալով խոսել:

Բայց Պետրոսը, որ ըստ երևույթին, չէր նկատում ծերունու հուզմունքը, հարցրեց.

Վերջը ինչպե՞ս եղավ, տղադ պսակվելուց հետո գյուղը չեկա՞վ:

Եկավ հինգ տարուց ետը, կնիկն էլ բերավ, մի երեք էլ գյուրջու ճտեր հետը:

Հետո՞:

Հետո էլ ինչ. մի տասն օր մնաց, սաքի (որպես թե) մեր խաթրը առնիլու հմար ու էլ եդ գնաց:

Բաս ըսկի չհարցրիր, թե ինչու է այդ աղջկա հետ պսակվել:

Հարցրի: Ասեց սրա հերը ընտի մեծ դուրսդում (պաշտոնի մեջ) ա, պսակվեցի որ ինձ էլ կրան տակը քաշի ու մենձ մարդկանց շարգը (շարքը) գցի:

Այնուամենայնիվ, դու քո նպատակին հասել ես, տղիդ բարձր ուսում ես տվել՝ ու Թիֆլիսի նման քաղաքում հայտնի մարդկանց շարքը գցել՝ այդ էլ մեծ բան է, նկատեց ընկերս:

Ա քե մատաղ, բա ես իմ էլած-չելածը փչացրել, Վանին հուսում իմ տվել, որ նա Թիֆլիսի՞ն պետք գա. խի, Թիֆլիսումը նրա նմանները քիչ կան. յա չէ իմ սիրտը շա՞տ էր ցավում էդ բարբաղի (քանդվածի) հմար... Ես իմ տղին հուսում եմ տվել, որ առաջ իմ օջախը շինի, իմ հանգած ճրագը վառի, իմ տունը հարս բերիլով՝ ինձ ու իմ պառավին ուրախացնի, եղն էլ իրա հուսումով էս խավար գեղը լուսավորի, մեր խեղճ ու հայվան շինականին կոռից, բեգառից ազատի... Թիֆլիսումը Վանին թող հենց երկնքից հրեշտակ վեր բերի, ինձ ի՞նչ... հրեն, որ երկրում, որ լուսավոր, յա չէ փանգ ու փիլով (հնարագետ) մարդ կա, հենց դպա Թիֆլիս ա վազ տալի, դուք մեր էս խեղճ գեղի դարդը քաշեցեք, որ ոչ տեր ունի, ոչ սրտացավ...: Վանին գոնե փող ուղարկո՞ւմ է քեզ, հարցրի ես ծերունուն:

Չէ, չի դարկում, մեր կնքավորի տղին ասել ա թե ապուն ասա ինձանից նեղանա ոչ. խարջս շատ ա մենձ. տարին 3 4 հազար մանեթը հերիք չանում, ես էլ անջախ (հագիվ) էդքան եմ աշխատում:

Իսկ խոջա Մարութի պարտքը վճարե՞ց:

Չէ՛, քեզ մատաղ, նրան էլ երկու գոմշակովս տվի, հոգիս ազատեցի:

Հապա երբ այստեղ եկավ, իսկի չասացիր, թե ինչո՞ւ գոնե յուր համար արածդ պարտքը չի վճարում:

Ասեցի, ասում ա, ա հեր դիփ մեկ չի՞, ինչ ունես չունես ծախսիր կեր. եփ որ կդարտակվես, կգաս Թիֆլիս իմ տանը կապրես:

Դու ի՞նչ ասեցիր:

Ասեցի, յանդիշ ես, որդի, որ իմանամ քաղցած մեռնելու եմ իմ ոտն իմ գեղիցը դուրս չեմ դնիլ, ըստեղ ծնվել եմ, ըստեղ էլ պտի մեռնեմ, իրա վաթանը մոռացողը, հոր տունն աչքից ու մտքից քցողը մարդ չի, հայվան ա:

Եվ այդ դրության մեջ ուրեմն դու ոչ մի մխիթարություն չունի՞ս, հարցրի ես ծերունուն, ի սրտե ցավակցելով նրան:

Ունեմ, ո՞նց չունեմ, պատասխանեց նա հուզված ձայնով իմ մխիթարությունն էլ էն ա, որ եփ լսում եմ թե մեր գեղականին մինը ուզում ա իրա տղին քաղաք դրկի հուսում առնելու, էն սհաթին գնում եմ կռնիցը բռնում, բերում մեր հայաթունը կանգնեցնում ու ասում, – տես, որդի, էս Վեդունց Սարգսի շեն օջախն ա, որ էսօր վերանա (ավերակ) ա դառել: Ա՛յ, տես, կտուրը ծովել ա, պեշերը թափվել են, գերանը կախ ա ընկել, գյունը դատարկվել ա, ու մեզ թացան (թաց կերակուր) տվողը մի էծ (այծ) ա մնացել... Մենք էլ, տեսնում ես, մարդ ու կնիկ ծերացել մնացել ենք անտեր, ոչ ձեռք կա, որ մեր դուռը բանա, ոչ ձեն կա, որ սիրտներս ուրախացնի... Էս դիփ նրա մեղն ա, որ ես իմ տղին հուսումի դրկեցի... Վախի՛ր էդ բանիցը, որդի, ըելսեղ քու կըշտին պահիր, տանիցդ մի հեռացնիր, որ իմ Վանու նման Նոյի ագռավ չդառնա...:

Բայց դուք հո դրանով չարիք եք գործում, բացականչեց Պետրոսը վրդովվելով:

Չարիք խի՞ եմ գործում, պատասխանեց ծերունին եռանդով, լավն էն չի որ մեր գեղը հիսուն վար անող տղամարդ ավելի ունենա, քան թե հարիր Նոյի ագռավ: Վար անողը հլա հաց կբերի տուն, քյուլփաթի (գավակների) ուղին կըշտացնի. Նոյի ագռավն ինչի՞ ա պետք: Յա չէ, հո՞վ ա մեղավոր, որ ես հմի ըսենց եմ խրատում մարդկանց, ես, թե՛ իմ տղեն: Մի սհաթ առաջ գնացել եք տեր Մուկուշի յախենն (օձիիքը) բռնել թե էս խի դու գիտուն չես, էս խի՞ տղերանցդ հուսումի չես դրկել... Խեղճն էն սհաթին եկավ ինձ գանգատվեց: . Ասեցի, ո՞ր ա, էդ շլյապավոր տղերանց մի դրկի ըստեղ՝ ես էլ նրանց իմ հարցմունքն անեմ: Հմի հագիր եկել եք. խնդրում, եմ որ ասեք. հո՞վ ա մեղավոր, որ գեղի քահանան տեր Մուկուչն ա, հո՞վ ա մեղավոր, որ եղցու առաջը անապատ ա. հո՞վ ա մեղավոր, որ գեղը կեղտոտ ա, տները տափից կպած, հայաթները թրքով լիքը, քուչերը ծուռունուռ... ասեցեք տենամ, հո՞վ ա մեղավոր, խեղճ գեղակա՞նը, թե Նոյի ագռավները: Ախր ինչկլի հմի էս գեղարանքից մի տասը, քսան տղա գնացել են

հուսում առել, լուսավորվել, հմի ո՞ր եմ, ընչի նրանցից մինն ու մինը եղ չեկավ, որ իրա հոր օջախը վառի, իրա վաթանը պայծառացնի, որ գեղացին հենց մին օրինակ էլ ա տեսնի ու ասի թե՛ «դորթ ա, հուսումը լավ բան ա, եկեք մենք քար ու քացախ ուտենք, ամա մեր ընխանց հուսում տանք, լուսավորենք...»:

Ծերունին լռեց, իսկ մենք պատասխանելու ոչինչ չունեինք:

Բարեբախտաբար այդ միջոցին պարտիզի դռնում երևաց մեր հյուրընկալը, որ եկել էր մեզ ճաշի կանչելու: Օգուտ քաղելով առիթից, վեր կացանք տեղից և ողջունելով ծերունուն, հեռացանք ծանր տպավորության տակ:

Երբ իջնում էինք սոսիների գառիվայրով՝ հարցրի Պետրոսին թե՛ արդյոք հիշո՞ւմ է այն խոսքը, որ ասում էի թե՛ «կգտնվին հոգվո կամ մտքի աչքերով հիվանդներ, որոնք խավարը կորոնեն իբրև դեղ, իրենց ցավը մեղմելու համար»:

Չիշում եմ, ասաց նա, և այս ծերունին այդ հիվանդներից մինն է:

Այո, սակայն նրա միտքն առողջ և հոգին կայտառ է եղել, երկուսն էլ հիվանդացրել է լուսավոր որդին, հարեցի ես:

Անշուշտ, պատասխանեց ընկերս և այս անգամ արդեն խոր համոզմունքով: